Bilim
Innovatsiya
Barqaror rivojlanish

Noyabr
№ 11, 2026

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNAL

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS/PKP

BOSH MUHARRIR
Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.
Bosh muharrir o'rinbosarlari:
Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Farmonov To'lqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.
Muharrir:
Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.
Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:
Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)
Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)
Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)
Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))
Daiva Makutenene – professor, (Vitautas Magnus universiteti, Litva)
Xaitboyeva Nargiza Alikulovna - i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)
Tahrir hay'ati:
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:
Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;
Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;
Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;
Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;
Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;
Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;
Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;
Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;
Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;
Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);
Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;
Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:
Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);
Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);
Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);
Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);
Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;
Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;
Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;
Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);
Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;
Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);
Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);
Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS
Toshkent davlat agrar universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR
Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.
Jurnalning telegram manzili:
t.me/agrobiznes_elektronjurnal
E-mail: licht-1989@mail.ru
Jurnalning rasmiy sayti:
https://www.agrobiznesjournal.uz
Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 15-sahifa.
2026-yil, №11. noyabr.

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

2026-yil, noyabr.
№11-son.
ISSN: 3060-5245

MUNDARIJA

IQTISODIYOT FANLARI

MUXITDINOV SHOHIJAHON HUDOYOR O‘G‘LI
Barqaror cho‘l turizmi klasterlarini rejalashtirish va boshqarishning ko‘p mezonli modeli.....15

2026-yil, noyabr.
№11-son.
ISSN: 3060-5245

BARQAROR CHO‘L TURIZMI KLASTERLARINI REJALASHTIRISH VA BOSHQARISHNING KO‘P MEZONLI MODELI

MUXITDINOV SHOHIJAHON HUDOYOR O‘G‘LI
Qarshi davlat universiteti
Turizm va marketing kafedrasi professori
E-mail: shoxjaxonmuxitdinov082@gmail.com
https://orcid.org/0009-0000-5327-5743

Annotatsiya. Ushbu maqolada cho‘l klasterini shakllantirishning turistik hudud (destinatsion) modellarini ishlab chiqish turistik klasterlarini shakllantirish va turistik klasteri yadrosi nazariyalari yoritilgan.
Kalit so‘zlar: transformatsiya, cho‘l turizm klasteri, klaster yadrosi, infrastruktura, tarmoq modellari, mikro, mezo, makro darajalari.

Аннотация. В статье рассматриваются разработка моделей туристской дестинации для формирования кластера пустынного туризма, подходы к формированию туристских кластеров и теоретические основы ядра туристского кластера.
Ключевые слова: трансформация, кластер пустынного туризма, ядро кластера, инфраструктура, сетевые модели, микро-, мезо- и макроуровни.

Abstract. This article examines the development of tourism destination models for establishing a desert tourism cluster, approaches to tourism cluster formation, and theoretical perspectives on the core of a tourism cluster.
Keywords: transformation, desert tourism cluster, cluster core, infrastructure, network models, micro, meso, and macro levels.

KIRISH

Cho‘l hududlarining tabiiy landshaftlari, biologik xilma-xilligi, tarixiy-madaniy merosi va mahalliy aholining turmush tarzi o‘ziga xos turistik mahsulotlarni shakllantirish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Biroq bunday hududlarda turizmni rivojlantirish suv resurslarining cheklanganligi, iqlim sharoitining keskinligi, aholi punktlari orasidagi masofaning uzoqligi va ekotizimlarning tashqi ta’sirlarga sezgirligi bilan bog‘liq. Shu sababli cho‘l turizmini rejalashtirishda turistlar oqimi va iqtisodiy daromadlarni oshirish vazifalarini tabiiy resurslarni muhofaza qilish hamda mahalliy aholi manfaatlarini ta’minlash bilan uyg‘unlashtirish zarur. Cho‘l turizmi klasterlari joylashtirish vositalari, turoperatorlar, transport tashkilotlari, hunarmandlar, mahalliy oziq-ovqat yetkazib beruvchilar va tabiatni muhofaza qilish tuzilmalari o‘rtasidagi hamkorlikka tayanadi. Mazkur ishtirokchilarning o‘zaro muvofiqlashtirilgan faoliyati turistik xizmatlar zanjirini shakllantirish, mahalliy resurslardan oqilona foydalanish va hududda yaratiladigan qo‘shilgan qiymatni ko‘paytirish imkonini beradi. Ayni paytda ishtirokchilar manfaatlarining turlichaligi, resurslardan foydalanishdagi raqobat va mavsumiy talab klaster boshqaruvida kompleks yondashuvni talab etadi. Klasterni joylashtirish yoki uni rivojlantirish variantini faqat investitsiya hajmi, turistlar soni yoki kutilayotgan daromad bo‘yicha tanlash yetarli emas. Iqtisodiy jihatdan jozibador loyiha suv ta’minoti, ekologik sig‘im

yoki mahalliy aholi manfaatlari nuqtai nazaridan maqbul bo‘lmasligi mumkin. Shuning uchun iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy, infratuzilmaviy va boshqaruv mezonlarini yagona qaror qabul qilish tizimiga birlashtiruvchi ko‘p mezonli modelni ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Maqolaning maqsadi barqaror cho‘l turizmi klasterlarini rejalashtirish va boshqarishda muqobil rivojlanish variantlarini kompleks baholashga xizmat qiluvchi ko‘p mezonli modelni taklif etishdan iborat. Ushbu maqsad doirasida baholash mezonlarini tizimlashtirish, manfaatdor tomonlarning ustuvorliklarini hisobga olish, ekologik cheklovlarni belgilash va tanlangan qarorlarni monitoring natijalari asosida takomillashtirish tartibi ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Barqaror cho‘l turizmi klasterlarini rejalashtirish va boshqarishning nazariy-uslubiy asoslarini o‘rganish klasterlar nazariyasi, barqaror turizm konsepsiyasi va ko‘p mezonli qaror qabul qilish yondashuvlarini o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilishni talab etadi. Ushbu yondashuvlar turistik xizmatlarni tashkil etishda iqtisodiy manfaatlar, ekologik cheklovlar va mahalliy aholi ehtiyojlarini muvofiqlashtirish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. M. Porter klasterlarni muayyan sohada faoliyat yurituvchi, geografik jihatdan yaqin joylashgan va o‘zaro bog‘langan korxonalar hamda tashkilotlar tizimi sifatida tavsiflaydi. Muallif klasterlarning raqobatbardoshlikka ta’sirini mehnat unumdorligini oshirish, innovatsiyalarni rag‘batlantirish va yangi bizneslarning shakllanishi bilan izohlaydi [1]. Mazkur nazariy yondashuv cho‘l turizmida joylashtirish vositalari, transport tashkilotlari, turoperatorlar va mahalliy xizmat ko‘rsatuvchilar o‘rtasidagi kooperatsiyani o‘rganishga imkon beradi. Biroq uni cho‘l hududlariga tatbiq etishda ishtirokchilarning hududiy yaqinligidan tashqari, resurs ta’minoti va tabiiy muhitga ta’sirini ham hisobga olish zarur. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining hududiy klasterlarga bag‘ishlangan tadqiqotida korxonalar, inson kapitali va bilimlar o‘rtasidagi aloqalarni rivojlantirish klaster siyosatining muhim yo‘nalishi sifatida ko‘rib chiqiladi [2]. Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, cho‘l turizmi klasteri alohida turistik obyektlar yig‘indisi bilan cheklanmasligi, balki xizmatlar, ta’minot va boshqaruv aloqalari orqali birlashgan tizim sifatida shakllantirilishi lozim. Bu esa klasterni rejalashtirishda ishtirokchilar vazifalari, hamkorlik mexanizmlari va umumiy infratuzilmadan foydalanish tartibini belgilashni taqozo etadi. BMT Atrof-muhit dasturi va Jahon turizm tashkilotining barqaror turizm bo‘yicha qo‘llanmasida turizmni rivojlantirishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik maqsadlarini muvofiqlashtirish masalalari yoritilgan [3]. Mazkur yondashuv cho‘l turizmi klasterlarini baholashda daromad va turistlar soni bilan birga resurslardan foydalanish, mahalliy aholi manfaatlari va tabiiy merosni saqlash mezonlarini kiritish uchun asos bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan, klasterning barqarorligi iqtisodiy natijalarning ekologik va ijtimoiy oqibatlar bilan uyg‘unligi orqali baholanishi maqsadga muvofiq. Ko‘p mezonli baholashning uslubiy asoslaridan biri T. Saati tomonidan bayon qilingan iyerarxiyalar tahlili usulidir. Muallif ushbu usulda mezonlarni juft

taqqoslash orqali nisbiy ustuvorliklarni aniqlash va ekspert mulohazalarining muvofiqligini baholash tartibini tushuntiradi [4]. Ushbu usul cho‘l turizmi klasterlarini rejalashtirishda iqtisodiy natijadorlik, ekologik barqarorlik, ijtimoiy manfaatdorlik va infratuzilmaviy imkoniyatlarning ahamiyatini belgilash uchun qo‘llanilishi mumkin. Biroq ekspertlar tarkibi va baholarning subyektivligi natijalarga ta’sir ko‘rsatishi sababli vaznlarning o‘zgarishiga nisbatan sezgirlik tahlilini o‘tkazish zarur. T. Saati va M. Sodenkamp iyerarxik hamda tarmoq tizimlarida qaror qabul qilishni o‘rganib, mezonlar o‘rtasidagi bog‘liqlik va teskari aloqalarni hisobga olish imkoniyatlarini ko‘rsatadi [5]. Bu cho‘l turizmi klasterlari uchun ahamiyatli, chunki turistik oqim, suv iste’moli, xizmatlar sifati va mahalliy aholining munosabati o‘zaro ta’sirlashishi mumkin. Shu sababli mezonlar o‘rtasidagi bog‘liqlik kuchli bo‘lgan holatlarda oddiy iyerarxik baholashni tarmoqli yondashuv bilan to‘ldirish imkoniyatini ko‘rib chiqish lozim. Ko‘rib chiqilgan adabiyotlar klaster hamkorligi, barqarorlik mezonlari va ko‘p mezonli baholashni yagona boshqaruv tizimiga birlashtirish uchun nazariy-uslubiy asos yaratadi. Mazkur maqolada ushbu yondashuvlarni cho‘l hududlarining xususiyatlariga moslashtirish taklif etiladi. Bunda ekologik va xavfsizlik talablari dastlabki saralash shartlari sifatida belgilanadi, mazkur shartlarga javob beradigan variantlar esa iqtisodiy, ijtimoiy, infratuzilmaviy va boshqaruv mezonlari asosida qiyoslanadi. Natijalarning barqarorligi muqobil vaznlar va rivojlanish ssenariylari orqali tekshiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot uchun tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, ekspert baholash va ko‘p mezonli qaror qabul qilish usullarini birlashtiruvchi uslubiy sxema taklif etiladi. Tadqiqot obyekti sifatida cho‘l hududlarida shakllantirilishi yoki rivojlantirilishi rejalashtirilayotgan turistik klasterlar, predmeti sifatida esa ularni joylashtirish, resurslar bilan ta’minlash va boshqarishga doir qarorlarni baholash munosabatlari belgilanadi. Quyidagi tartib empirik ma’lumotlar asosida sinovdan o‘tkazish uchun mo‘ljallangan bo‘lib, amalga oshirilgan hisob-kitoblar natijasini ifodalamaydi. Axborot bazasini hududiy statistika, turistik tashkilotlar hisobotlari, suv va energiya iste’moli to‘g‘risidagi ma’lumotlar, geografik axborot qatlamlari, dala kuzatuvlari hamda mahalliy aholi va tadbirkorlar so‘rovlari asosida shakllantirish nazarda tutiladi. Ma’lumotlarni yig‘ishda ularning davri, hududiy qamrovi va o‘lchov birliklari muvofiqlashtiriladi. Ekspertlar tarkibiga turizm, ekologiya, suv xo‘jaligi, transport va hududiy boshqaruv mutaxassislari, shuningdek, mahalliy jamoa vakillarini kiritish taklif etiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Turistik klasterlarini shakllantirishning tarmoq modellari sanoat, qishloq xo‘jaligi va boshqa tarmoqlarda yaratilgan ilg‘or klasterlarni turizm sohasiga transformatsiya qilish yo‘li bilan moslashtirish asnosida, turistik klaster modellarini shakllantirilganligi bilan tavsiflanadi. Ularning asosini klaster yadrosi

tashkil etadi. Bunda, klaster yaratish tamoyili: “avval yadro, keyin klaster” hisoblanadi.

Klasterning ikkinchi qatlami asosiy va qo‘shimcha korxona va tashkilotlarining faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydigan infratuzilmalardan iborat bo‘ladi.

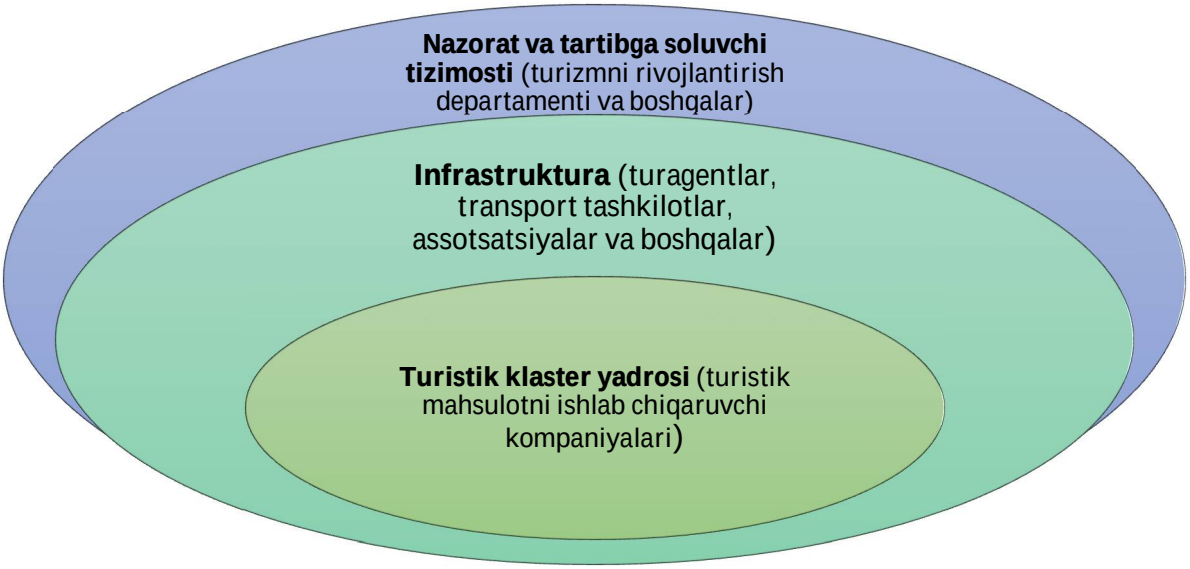
Ushbu modelning kamchiligi turizm sohasining o‘ziga xos xususiyatini inobatga olmasligida, deb hisoblaymiz. Turistik klasterlar mintaqaning turli hududlarida yaratiladi.

Ular mikrodarajada - mintaqa ichidagi turistik klaster;

mezodarajada - mintaqaviy turistik klaster;

makrodarajada – mintaqalararo turistik klaster shakllarida tuziladi.

Dastlab klaster yadrosini tashkil qilib, keyin uning negizida klasterning o‘zi yaratiladi. Bunday klaster modellari, odatda, uch qatlamli tuzilishga ega 1-rasm.

1-rasm. Turistik klasterining tarmoq modeli

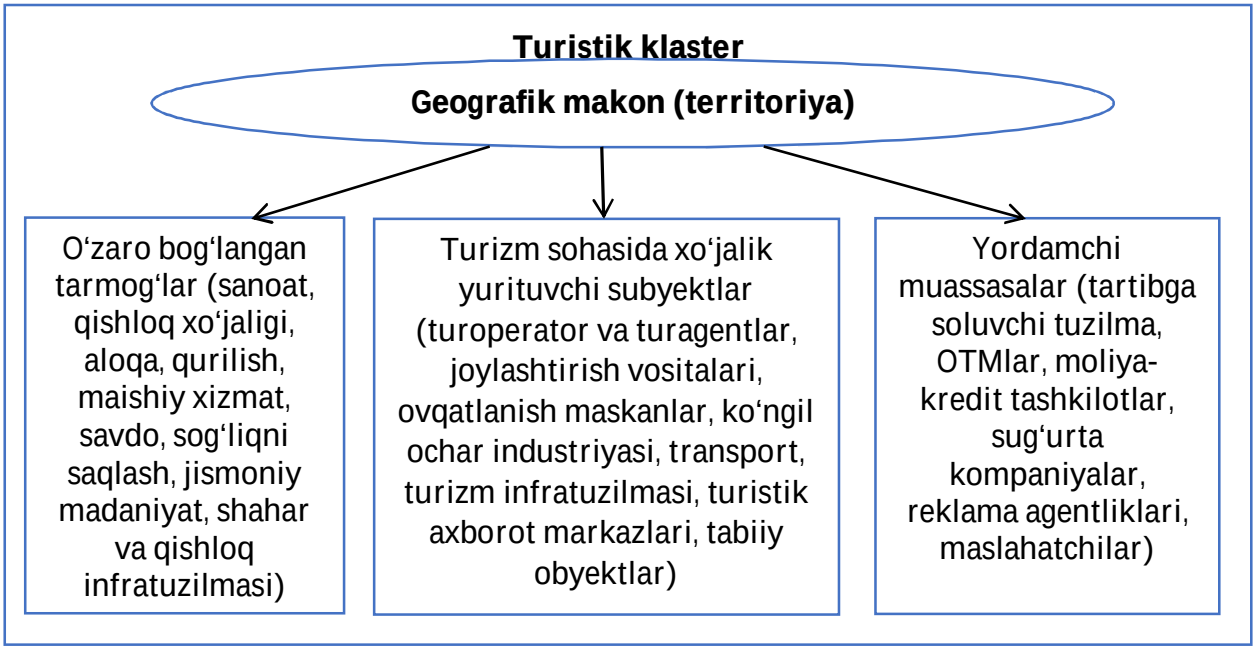
1-rasmdan ko‘rinib turibdiki, turistik klasterining tarmoq modelining birinchi, markaziy qatlami – “klaster yadrosi” deb, nomlanadi va u klaster xo‘jaligining asosiy mahsulot va xizmatlarini yaratadigan lider korxona va tashkilotlardan tarkib topadigan tuzilma sifatida shakllantiriladi va mijozlarni o‘ziga tortadigan markaz rolini o‘ynaydi.

Mintaqaviy turistik klasterlar geografik makon negizida shakllantiriladi (2-rasm).

2-rasmdan ko‘rinib turibdiki, turistik klasterning mintaqaviy modelining poydevorini geografik makon va uning ustqurmasini turizm sohasida xo‘jalik yurituvchi subyektlar va u bilan bog‘liq tarmoqlar hamda yordamchi muassasalar tashkil etadi. Turli hududlarda mintaqaviy turistik klasterlarning tuzilishi mintaqadagi turistik resurslarning hududiy birlashuviga, turli ixtisosliklar bo‘yicha turistik korxonalar konsentratsiyasining shart-sharoitlariga qarab tarkibiy qismlarga farqlanadi. Biroq, turistik klasterlarini shakllantirishning mintaqaviy modellarida asosiy e’tiborni gorizontal aloqalarga qaratib, vertikal aloqalar yetarli darajada inobatga olinmasdan qolmoqda va bu holat klaster

2026-yil, noyabr.
№11-son.
ISSN: 3060-5245

ichida raqobatni rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi. Modelda klaster ko‘proq turistik zonalar va majmualarga o‘xshab ketadi. Ushbu modelda geografik yondashuv qo‘llanilgan bo‘lib, unda asosiy e’tibor turistik taklif omillariga, joylarning turistik salohiyatiga qaratib, hududlarning sayyoh va Cho‘l turizmchilar nigohidan jozibadorligi, ularning marketing jihati e’tibordan chetga qolgan.

Manba: Митрофанова А.В. Региональный туристский кластер как форма пространственной организации туризма (на примере Калининградской области). Автореферат дисс...к.г.н. Калининград.2010.24 с. С10.

2-rasm. Turistik klasterining mintaqaviy modeli

Hududiy turistik klasterning tub belgilaridan biri, uning joylarda mahalliylashtirilganligida namoyon bo‘ladi. Klaster doirasida mahalliylashtirish ichki guruhda umumiy, ko‘pincha noformal, intensiv va chambarchas bog‘langanlikni ifodalaydi. Mahalliylashtirish tufayli klaster qatnashuvchilari o‘rtasida g‘oyalar, yangi texnologiyalar to‘g‘risidagi axborotlarni o‘rtoqlashish imkoni paydo bo‘ladi. Shu sababdan klasterlar, birinchi navbatda hudud darajasidan rivojlanib boradilar.Turistik klasterlar muayyan hudud bilan bevosita bog‘liqligi tufayli “turistik destinatsiya” tushunchasining tarkibiy qismi sifatida amal qiladi. YA’ni, turistik klasterlar turistik destinatsiyalarning tarkibiy qismi hisoblanadi. Xorijiy sayohlik biznesi tajribasida aynan destinatsiya turizmning asosiy elementi va uning raqobat ustunligini ta’minlovchi omil sifatida tan olinadi.

Turistik klasteri yadrosini “turistik destinatsiya” negizida yaratish, fikrimizcha, turistik klasterlashtirishning to‘g‘ri yo‘lidir. Chunki, mutaxassislarning fikricha, klasterlarni shakllantirishning ilk bosqichi uning joylashish sarhadini aniqlab olishdan iborat. Bu bosqichda mazkur hudud klaster xususiyatlariga javob berishi, ushbu hududda noyob sayyohlik resurslari yoki diqqatga sazovor joylarning mavjudligi hamda klaster tuzilmasida davlat va notijorat tashkilotlarining borligi, ularning klaster bilan qanday aloqadorligini aniqlaydi. Ushbu bosqichdan o‘tish sayyohlik klaster haqiqatan ham mavjud

2026-yil, noyabr.
№11-son.
ISSN: 3060-5245

ekanligini ko‘rsatadi va so‘ngra uning tarkibiy tuzilmasini - klaster yadrosini, bir-biriga yaqin, o‘zaro bog‘liq va klasterga xizmat ko‘rsatadigan korxonalar hamda klaster infratuzilmasini shakllantirish mumkin bo‘ladi.

3-rasm. Klasterlashtirilgan turistik destinatsiya modeli

Turistik klasterni shakllantirishning to‘rt qatlamli destinatsion yondashuvini inobatga olgan holda va Cho‘l turizm turistik klasterining organik tuzilishdan kelib chiqib muqaddas joylarning “klasterbop Cho‘l turizmgoh” aniqlovchisi (determinanti) negizida, biz “Cho‘l turizm turistik klasterini shakllantirishning turistik hudud (destinatsion) modeli”ni quyidagi ko‘rinishda tavsiya etamiz (4-rasm).

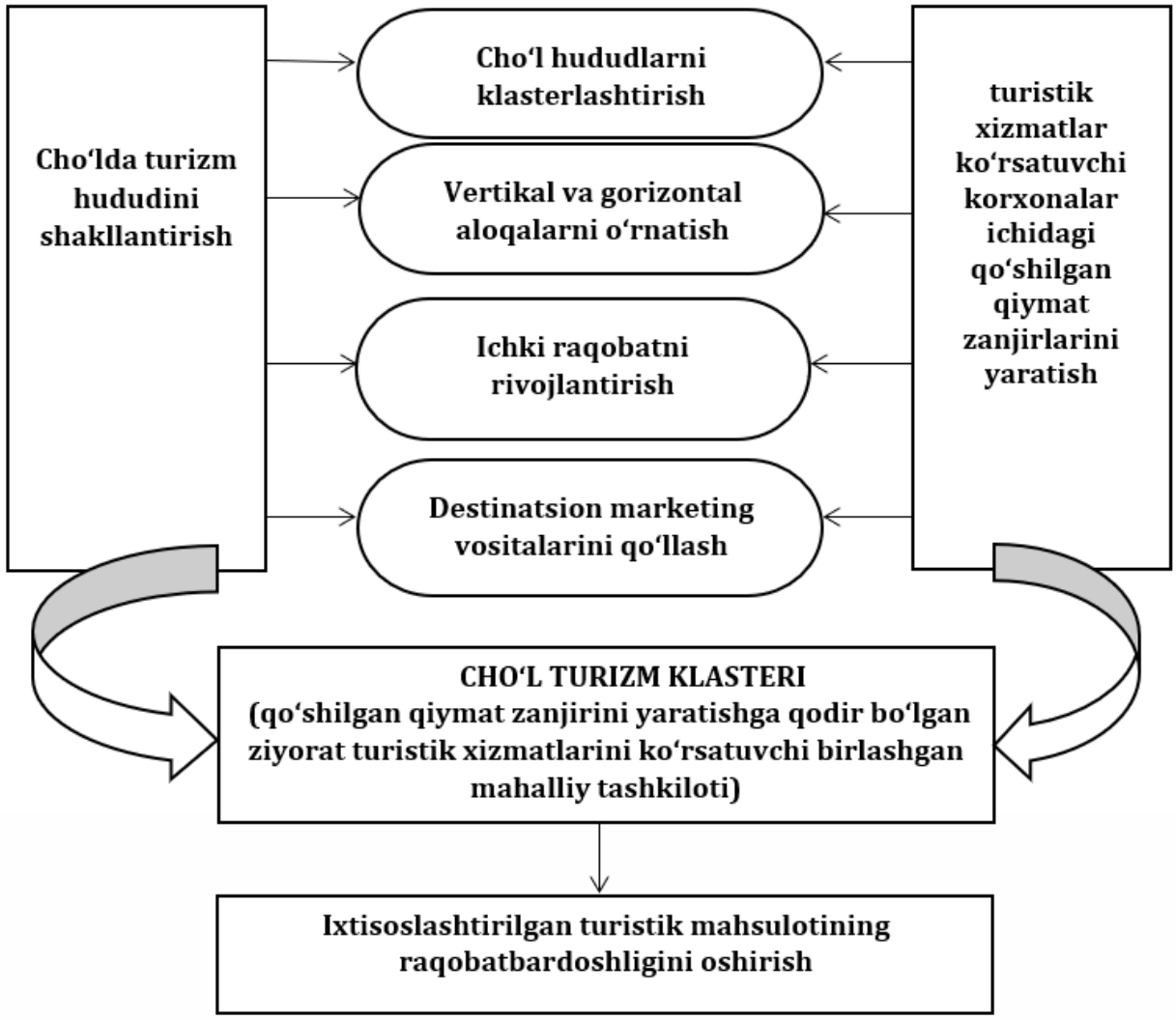
4-rasmdan ko‘rinib turibdiki, Cho‘l turizm turistik klasterini shakllantirishning turistik hudud modeli klasterning territorial va tarmoq jihatlarini aks ettiradigan ikkita nisbatan mustaqil qismlardan iborat:

Tavsiflangan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar ta’sirida Cho‘l turizm klasterini shakllantirishning turistik hudud (destinatsion) modelida “qo‘shilgan qiymat zanjirini yaratishga qodir bo‘lgan Cho‘l turizm turistik xizmatlarini ko‘rsatuvchi birlashgan mahalliy tashkiloti” talqinidagi Cho‘l turizm klasteri shakllanadi. Bu jarayon 4-rasmda modelning chap va o‘ng tomonlaridagi nisbatan mustaqil qismlaridan pastga yo‘naltirilgan strelkalar bilan vujudga kelgan klaster shaklidagi tashkilotning ko‘rinishi yorqin ko‘rsatilgan.

Nihoyat, tavsiya etilayotgan klaster modelimizda Cho‘l turizm hududlarni shakllantirish va Cho‘l turizm turistik xizmatlar ko‘rsatuvchi firmalar ichidagi qo‘shilgan qiymatni yaratish jarayonlarining o‘zaro aloqadorligi va o‘zaro ta’sirini klasterlashtirish, vertikal va gorizontal integratsiyalash, klaster ichidagi raqobatni benchmarking orqali rivojlantirish hamda destinatsion marketing vositalarini qo‘llash evaziga shakllantirilgan yangi sifatga ega Cho‘l turizm klasterining sinergetik samarasi - ixtisoslashtirilgan Cho‘l turizm turistik

2026-yil, noyabr.
№11-son.
ISSN: 3060-5245

mahsulotining raqobatbardoshligini oshirishda namoyon bo‘ladi. Klasterning ushbu samarasi 4-chi rasmning eng pastgi qismida ko‘rsatilgan.

4-rasm. Cho‘l klasterini shakllantirishning turistik hudud (destinatsion) modeli

Umuman olganda, tavsiya etilayotgan “Cho‘l turizm klasterini shakllantirishning turistik hudud (destinatsion) modeli” tuzilishiga ko‘ra: “aqqli” turistik hududlar bilan bog‘liq iqtisodiy resurs sifatida muqaddas joylar shaklini oladigan resurs qismi; ixtisoslashtirilgan Cho‘l turizm turistik mahsuloti ko‘rinishiga ega bo‘lgan tovar qismi; Cho‘l turizm turistik xizmatlarni ko‘rsatuvchi funksional qismi; klaster qiymatini ortiruvchi kapital qismi; Cho‘l turizm turizmini tashkil etishning tadbirkorlik shakli va Cho‘l turizm turistik faoliyatni boshqarish shaklidagi institutsional qismlaridan iborat bo‘lgan yaxlit turistik klaster ko‘rinishidagi modeldir.

XULOSA

Barqaror cho‘l turizmi klasterlarini rejalashtirish va boshqarish iqtisodiy natijadorlik, ekologik muhofaza, ijtimoiy manfaatdorlik hamda infratuzilmaviy

imkoniyatlarni o‘zaro muvofiqlashtirishni talab etadi. Cho‘l hududlarida suv resurslarining cheklanganligi, iqlim sharoitining keskinligi va tabiiy ekotizimlarning sezgirligi turistik loyihalarni faqat daromadlilik mezoni asosida tanlashning yetarli emasligini ko‘rsatadi. Maqolada taklif etilgan ko‘p mezonli model muqobil rivojlanish variantlarini izchil baholashga qaratilgan. Unda ekologik va xavfsizlik talablariga muvofiqlik dastlabki saralash sharti sifatida belgilanib, ushbu talablarga javob beradigan variantlar iqtisodiy, ijtimoiy, infratuzilmaviy va boshqaruv ko‘rsatkichlari asosida qiyoslanadi. Bunday tartib yuqori iqtisodiy natijalar hisobiga ekologik jihatdan nomaqbul qarorlarning ustuvor bo‘lib qolishini cheklaydi. Modelning amaliy asoslanganligi ma’lumotlarning ishonchliligi, mezonlarning aniq belgilanishi va manfaatdor tomonlar ishtirokining ta’minlanishiga bog‘liq. Ekspert baholarini muvofiqlik jihatidan tekshirish, muqobil vaznlar va ssenariylar bo‘yicha sezgirlik tahlilini o‘tkazish qarorlarning barqarorligini baholash imkonini beradi. Modelning samaradorligi esa muayyan cho‘l destinatsiyasi ma’lumotlari asosida sinovdan o‘tkazilishi lozim.

Klasterni boshqarishda mahalliy aholi va tadbirkorlar ishtirokini kengaytirish, suv va energiyadan tejamkor foydalanish, chiqindilarni boshqarish hamda turistlar xavfsizligini ta’minlash ustuvor ahamiyatga ega. Ushbu vazifalarni muntazam monitoring va turistik yuklamani mavsumiy sharoitlarga moslashtirish bilan uyg‘unlashtirish cho‘l hududlarining tabiiy-madaniy salohiyatini saqlagan holda mahalliy iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Porter M. E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. — 1998. — Vol. 76, No. 6. — P. 77–90. — Электрон манба. store.hbr.org

2. OECD. Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches. — Paris: OECD Publishing, 2007. — DOI: 10.1787/9789264031838-en. www.oecd.org

3. United Nations Environment Programme; World Tourism Organization. Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers. — Paris; Madrid: UNEP; UNWTO, 2005. — Электрон манба. wedocs.unep.org

4. Saaty T. L. Decision Making with the Analytic Hierarchy Process // International Journal of Services Sciences. — 2008. — Vol. 1, No. 1. — P. 83–98. — DOI: 10.1504/IJSSCI.2008.017590. www.inderscience.com

5. Saaty T. L., Sodenkamp M. Making Decisions in Hierarchic and Network Systems // International Journal of Applied Decision Sciences. — 2008. — Vol. 1, No. 1. — P. 24–79. — DOI: 10.1504/IJADS.2008.017952. www.inderscience.com

6. World Tourism Organization. Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. — Madrid: World Tourism Organization, 2004. — DOI: 10.18111/9789284407262. TSB Publications Database App

7. Eagles P. F. J., McCool S. F., Haynes C. D. Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. — Gland; Cambridge: IUCN, 2002. — DOI: 10.2305/IUCN.CH.2002.PAG.8.en. IUCN Library System

8. OECD. Clusters, Innovation and Entrepreneurship. — Paris: OECD Publishing, 2009. — DOI: 10.1787/9789264044326-en. www.oecd.org

9. Delgado M., Porter M. E., Stern S. Defining Clusters of Related Industries // Journal of Economic Geography. — 2016. — Vol. 16, No. 1. — P. 1–38. — DOI: 10.1093/jeg/lbv017. doi.org

10. OECD. Business Clusters: Promoting Enterprise in Central and Eastern Europe. — Paris: OECD Publishing, 2005. — DOI: 10.1787/9789264007116-en.

2026-yil, noyabr. №11-son.

Mas’ul muharrir: Beglayev Uchqun
Musahhih: Boltayev Nurali
Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas’ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru
Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal
Telefon raqami: +998939018320, +998934393000
Jurnal rasmiy sayti: https://www.agrobiznesjournal.uz

“Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga kiritilgan.

“Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy